

CONTENTS

EDITORIAL	5
György Litván OPENING SPEECH	11
Mihály Beck POLANYI'S START AS A CHEMIST	17
Vera Békés CASES FROM ANTHROPOLOGY IN POLANYI'S PHILOSOPHY OF SCIENCE	22
Éva Gábor MICHAEL POLANYI'S 'TWO WARS'	44
Kmeczkó Szilárd THE CONTINUITY AND INTERRUPTION OF THE TRADITION IN MICHAEL POLANYI'S THINKING	53
Mihály Szívós INTUITION, PERSONAL AND TACIT KNOWLEDGE IN THE VIEW OF THE HISTORIAN OF PHILOSOPHY	64
Phil Mullins THE 'POST-CRITICAL' SYMBOL AND THE 'POST-CRITICAL' ELEMENTS IN POLANYI'S THOUGHT	77
Stefania Jha NEO-POLANYIAN EPISTEMOLOGY AND ETHICS	91
Tihamér Margitay THE FREEDOM OF KNOWING	103
Tibor Frank COHORTING, NETWORKING, BONDING: MICHAEL POLANYI IN EXILE	108

Students of the Ágoston Trefort High School	
POLANYI'S ENVIABLE ALMA MATER	127
FROM CHEMISTRY TO PHILOSOPHY: MICHAEL POLANYI ON THE FREEDOM OF THE SCIENTIST	
(Script of a radio interview with Márta Fehér and György Litván)	137
<i>SUPPLEMENT</i>	
News and announcements	147
Extracts from sister journals	
<i>Tradition & Discovery</i> XXVII. 2, 3	154
<i>APPRAISAL</i> Vol.3 No. 4	156
Expression of thanks	166

EDITORIAL

In the present issue of POLANYIANA we are publishing the papers presented at the *Michael Polanyi 110* Jubilee Conference commemorating the 110th anniversary of Michael Polanyi's birth. The conference, which took place in Budapest on the 31st of May 2001, was the second of its kind as organised by the *Michael Polanyi Liberal Philosophical Association*. The first was held 10 years ago, also in Budapest, not long after the formation of the *MPLPhA* and the regime change in Hungary. The established aim and strongly felt mission of the *Association* was and is to promote reintegrating and cultivating the intellectual legacy of Michael Polanyi in Hungary, as well as – in cooperation with fellow Polanyi societies abroad – to keep it alive on the international fora.

It was a great honor to the organisers that the conference aroused wide attention and interest among the most distinguished intellectuals in Hungary and abroad, and that two of the best-known Polanyi scholars of the USA: Phil Mullins (General Editor of *Tradition and Discovery*) and Stephania R. Jha (Harvard University) were among the contributors of the conference.

As is to be seen from the program, in the first part of the conference the presentations (given in Hungarian) focused on special features of Michael Polanyi's intellectual development and on investigating his rich and variegated fields of interest.

During the second (afternoon) part, the presentations (given in English) were focusing on the moral dimensions of Michael Polanyi's epistemology. Then, in the last session the background of Polanyi's career in the initial and final years of his life were documented and described. It was a special gift to the participants as well to the organisers to have the students of Polanyi's former *alma mater*, the *Minta Gym* (now the Trefort High School) among the contributors of this last session.

By publishing the conference papers we hope to create a possibility to acquaint all those who were not able to participate with what happened during this Jubilee Conference, and also to help those who were present recall the most important moments.

The Editors

CONFERENCE PROGRAM

JUBILEE CONFERENCE OF THE MICHAEL POLANYI LIBERAL PHILOSOPHICAL ASSOCIATION AND THE DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND HISTORY OF SCIENCES BUDAPEST UNIVERSITY OF TECHNOLOGY AND ECONOMIC SCIENCES

to Commemorate the 110th Anniversary of Michael Polanyi's Birth

Professors' Club of the Budapest University of
Technology and Economic Sciences
Building K., I. 66
1111 Budapest, Múgyetcm rakpart 3.

(Thursday) May 31, 2001

Márta FEHÉR Professor, Deputy Chair of the Department of Philosophy and History of Science, Budapest
University of Technology and Economic Sciences

Éva GÁBOR, President of the Michael Polanyi Liberal Philosophical Association
1111 Budapest, Stoczek u. 2.

Tel. (361) 4631181, Fax: (361) 4631042

E-mail: feherm@phil.philos.bme.hu or polanyi@phil.philos.bme.hu

Program

9.30-9.50 György LITVÁN, Professor, Honorary Member of the MPLPhA inaugurates the conference and salutes the participants.

Morning Plenary sessions:

Moderator: György LITVÁN

10.00-10.25 Mihály BECK, Professor, Member of the Hungarian Academy of Sciences (HAS)
"Polanyi's Start as a Chemist"

10.25-10.50 Vera BÉKÉS, Senior Researcher, Institute of Philosophy of the HAS
"Examples and Analogies in Polanyi's Philosophy of Science"

10.50-11.15 Éva GÁBOR, Emerita Associate Professor, President of the MPLPhA
“Michael Polanyi’s ‘Two Wars’”

11.15-Coffee

11.35-12.00 Szilárd KMECZKÓ, PhD Student
“The Continuity and Interruption of the Tradition in Michael Polanyi’s Thinking”

12.00-12.25 Endre NAGY, Professor, Chair of Department of Sociology, Socialpolitic, University of Janus
Pannonius, Pécs
“Dwelling-in and Breaking Out. The Conversion of the Members of the Polanyi Family” *

12.25-12.50 Mihály SZIVÓS, Senior Research Fellow, HAS
“Tacit Knowledge in the View of the Historian of Philosophy”

13.00-15.00-Lunch

Afternoon Plenary sessions:
Moderator: Marta FEHÉR

15.00-15.25 Phil MULLINS, Editor of *Tradition and Discovery: The Polanyi Society Periodical*,
Missouri Western State College
“The ‘Post-Critical’ Symbol and The ‘Post-Critical’ Elements in Polanyi’s Thought”

15.25-15.50 Stefania JHA, Research Associate, Philosophy of Education, Research Centre,
Harvard University
“Neo-Polanyian Epistemology and Ethics”

15.50-16.15 Tihamér MARGITAY, Professor, Chair of Department of Philosophy and History of Science,
Budapest University of Technology and Economic Science
“The Freedom of Knowing”

16.15- Coffee

16.35-17.00 Tibor FRANK, Professor, Director of Institute of the English and American Studies,
Eötvös Lorand University
“Cohorting, Networking, Friendship: Michael Polanyi in Exile”

17.00-17.25 Students of Ágoston Trefort Teachers’ Training High School,
“Michael Polanyi and the Alma Mater”

18.30 Dinner for the speakers of the morning and afternoon sessions of the conference.

* The Editors regret that Endre Nagy did not send them the written version of his presentation for publication in this issue of Polanyiana.

Other programs connected to the conference

(Friday) June 1, 2001

Jubilee Exposition in the Main Library of Budapest University of Technology and Economic Sciences
in Honour of the 110th Anniversary of Michael Polanyi's Birth

9:00 Dr. Pál VÁSÁRHELYI, Director General of the Main Library salutes the participants

9:10 Éva GÁBOR, Associate Professor, President of the MPLPhA opens the exposition

11.00 Visit to Michael Polanyi's high school (Ágoston Trefort Teachers' Training High School)

Organizers:

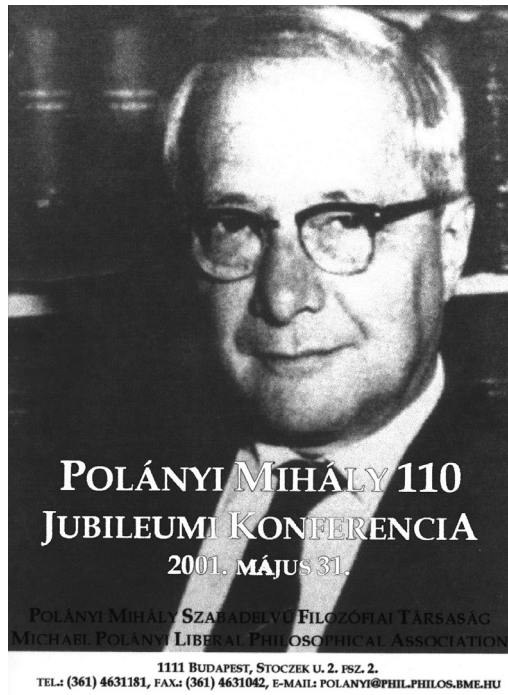
Iván BERTÉNYI Jr., History Teacher and Tamás MENDIK, 11th class student

Sponsor list of the Polanyi Conference and of the other jubilee programs:

Soros Foundation

Friedrich Naumann Foundation

Hungarian Academy of Sciences

LITVÁN GYÖRGY MEGNYITÓJA

Tisztelt hallgatóság, kedves megjelentek!

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy a konferencia szervezőbizottsága felkérésének eleget téve én nyithatom meg Polányi Mihály, a nemzetközileg elismert tudós születésének 110. évfordulója alkalmából rendezett jubileumi konferenciát.

Szeretném külön is üdvözölni két amerikai vendégünket, Stefania R. Jha és Phil Mullins Polányi-kutatókat

Ha a Polányi nevet halljuk, azonnal a Polányi család számos tagja jut az eszünkbe; mindazok, akik kimagasló teljesítményükkel nemzetközileg jelentős elismerést szereztek ennek a névnek. Felvonulnak előttünk azok a Polányiak, akik Ungvárról indultak el, majd Budapesten és Bécsen át rajzoltak ki szerte a világba: Európába, az Egyesült Államokba, Dél-Amerikába, Kanadába. A tehetségek egész sorának rendkívüli példáját nyújtja ez a család, demonstrálva a múlt századi zsidóság asszimilációjának, kulturális felemelkedésének és beilleszkedésének legjobb eredményeit, szervesen beilleszkedve a századfordulón létező magyar szellemi életbe, s ezt tovább tudták adni Nyugat-Európának, a világnak, az emberiségnek.

Fantasztikus, hogy ennek a családnak mennyi tehetséges képviselője volt és van jelenleg is. Elég, ha Pollacsek Mihályt említjük, aki mint vasútépítő mérnök és vállalkozó számos magyarországi és ausztriai vasútvonalat tervezett és épített (ezek közül nem egy még ma is működik). Felesége, Cecil Wohl, Cecil mama, aki a századfordulótól kezdve a 30-as évekig tartotta fenn Budapest egyik legérdekesebb és legszínvonalasabb irodalmi szalonját. De említhetjük a legidősebb gyermeket, Laurát, aki mint újtó pedagógus, egy modern gyermeknevelési intézmény létrehozója (ahol – többek között – a kis Arthur Koestler is megfordult), majd idővel az Egyesült Államokban történészként folytatta pályafutását. Közben Károlyi Mihálynak volt segítségére az emigrációban.

Ha a három fivér pályafutását nézzük, elmondhatjuk, hogy mindegyik sokat tett a magyar kultúra fejlesztéséért. A legidősebb, Adolf az első szocialista diákkörnek volt a létrehozója, szervezője, aminek azután szellemi vezére unokatestvére, Szabó Ervin lett. Károly, a Galilei Kör első elnöke volt. Az ő munkássága eléggé ismert idehaza, ő mint gazdaságtörténész, mint elméleti közgazdász lett ismert és elismert a nemzetközi tudományos életben. Az emigrációban élete végén feleségével, Duczynska Ilonával együtt a magyar irodalom jeles alakjai munkáinak fordításával tett szolgálatot a hazai szellemi életnek.

Hadd idézzek itt egy mondatot Polányi Károlynak az emigrációban keletkezett "Az emigráció hagyatéka" című írásából, amely a Polányiaknak a magyar hazához való viszonyát jellemzi. "Ami lettem, magyar földön lettem. Magyar életek adtak értelmet életemnek. Ami hibát netán elkövettem, mások fizettek itt érte. Ami jót akartam, itt teljesedjen, ami keveset a nagyvilágnak adtam, ide térjen vissza."

Mindez Polányi Mihály munkásságáról is elmondható, aki fiatalabb lévén egész felnőtt életét emigrációban volt kénytelen eltölteni. Idézek abból az 1929-es nyilatkozatából, amit a *Pesti Futár* című újságnak (ez nem azonos a későbbi nyilas lappal) adott, amelyben pályafutásáról, arról, hogy kik segítették Magyarországon, később Németországban tanulmányainak az elvégzésében, a következőket mondja: "Visszatekintve a mélységet látom, melyből engem, egyet a sok közül, szerencsés segítő kezek kimentettek. Visszatekintve ott látok félúton megrekedve elveszni polányi mihályokat jó barátaimban, akik visszamaradtak, ismeretlen szegény fiúkban, tucatszám olyanokat és különbeket mint én, kidobva az egyetemről, numerus claususnak, más klikkek drótsövénye előtt elterülve, "rokkantak halmán". Igen, elég egy pár Ady szó, "rokkantak halmán", A Gare de l' Est-en. Én nem vagyok magyar? Ez kapcsol össze veletek otthon maradt bajtársaim, Ady Endre szelleme, reménye annak, hogy Ady nemzete nem rugaszkodhatott el örökre a Nyugattól, hogy támad ott még Széchenyi és Kazinczy, hogy az egyetemeken lesznek majd újra Tangl Ferencek és Pfeiffer Ignácok, nyitott kapuk, segítő kezek." Ezek megrendítő sorok. A Chicagói Egyetemen őrzött hagyatékában, az eddig meg nem jelent leveleiben is találtam unokatestvéréhez később írt olyan sorokat, amelyekben szomorúan gondolkodik el azon, hogy mi, akik együtt indultunk a század elején már csak levélben értesítjük egymást szeretteink, barátaink, családtagjaink haláláról.

Polányi Mihály munkásságának a méltatása nem az én feladatom. Olyan széleskörű az ő munkássága, hogy még ez az egész napos konferencia sem tudja annak minden részletét átfogni. Orvosként indult, fizikokémikusként folytatta, azután jóval később áttért a közgazdaságtanra, a tudományfilozófiára, általában a filozófiára. Ez az út önmagában mutatja, hogy olyan igazi értelmiségi, intellektuális kereső volt, aki egyre mélyebbre hatolt és egyre feljebb haladt a gondolkodásban, a tudományban; aki nem tudta beérni egy szaktudománnyal sem, s noha mindvégig megmaradt szakembernek, nemzetközi hírű természettudósnak, belső kényszer hatására foglalkozott a világ akkori legfontosabb gazdasági és filozófiai problémáival. Előbb a budapesti Tudományegyetemen, azután a berlini Kaiser Wilhelm Intézetben, majd a manchesteri Victoria Egyetemen, mint vendégprofesszor a világ számos egyetemén, s közben haza-haza járva amíg lehetett, idővel már csak külföldről az Egyesült Izzó kutatólaboratóriumának a szakértője, tanácsadója volt. Ennek vezetését azért nem vállalta el, mert a hazatelepülést még a viszonylag békés években sem tudta volna elképzelni. Amikor több mint 20 évvel ezelőtt mint hazai kutató azt hiszem elsőként nézhettem bele a

chicagói Egyetemen őrzött hagyatékba, amelyet azután mások is tanulmányozhattak, egyszerűen elképedtem a neveken. Az akkori tudományos világ nagyságai szerepelnek ebben a levélhagyatékban, Albert Einsteintől kezdve Wigner Jenőig bezárólag, akikkel Polányi Mihály sűrű és érdemi levelezésben állt. Ő ennek a világnak a krémjéhez, a legfelsőbb szintjéhez tartozott, s ez a világ nem volt egészen igazságos, amikor neki nem, csupán fiának, – ami ugyan nem csekélység – J.C. Polányinak ítélte oda a Nobel-díjat Mihály halála után.

Polányi Mihályt azonban nem egyszerűen tudósként tiszteljük és méltatjuk a mai napon tudományos és emberi érdeme, – s persze ebben is hasonlított az idehaza vele együtt indult és idősebb kortársaira és testvéreire –, hogy benne volt a törekvés a világ megértésére, a világ átalakítására olyan irányban, amely több szabadságot, több kultúrát juttat az embereknek. Következetes liberális volt, és álláspontjában mindvégig a moralitás legszigorúbb belső törvényeit követte. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy nem osztozott a korabeli baloldalnak az akkori hiedelmeiben, tévedéseiben, még saját családtagjai hiedelmeiben és tévedéseiben sem. El tudta ezeket kerülni az emigráció kezdetétől fogva. Nem esett hasra a szovjet tervgazdaság első látványos eredményei előtt. Osztozott ebben idősebb barátjával, Jászi Oszkárral, aki ezt az úgynevezett szocialista tervgazdaságot alapjaiban bírálta külföldi folyóiratokban és nem utolsósorban – s ez megint a hazai ügyekhez való kötődését jellemzi –, a budapesti *Századunk* című folyóiratban, a *Huszedik Század* folytatásában is. Számára a szabadságjogok, a tudomány szabadsága, a gondolkodás szabadsága olyan alapvető értékeket jelentettek, amelyeknek kedvéért semmiféle utópiának vagy világalakításnak nem volt hajlandó hitelt adni. Ezért csatlakozott később, amiért sok támadás érte, a Congress for Cultural Freedom nevű szervezethez, amely felvette a harcot szellemi síkon a kommunizmus és annak akkor széleskörű nemzetközi ideológiai hatásával, befolyásával szemben. Nem véletlen, hogy 1956-ban teljes mellszélességgel kiállt a magyar forradalom ügye és eszméi mellett. Kiállt és tiltakozott Bibó István letartóztatása és más magyar értelmiségiek meghurcolása ellen, és utóbb A magyar forradalom üzenete címmel tanulmányt írt, amely megjelent tanulmányainak válogatott kötetében. Ebben nem egyszerűen méltatta és ünnepelte a magyar forradalmat mint eseményt, hanem nagyon mélyen igyekezett elemezni a forradalomhoz vezető szellemi folyamatokat, a gondolkodásnak azokat a fordulatait, amelyek ezt a forradalmat előkészítették. Igen nagy jelentőséget tulajdonított a kiábrándult kommunisták szerepének, tevékenységének. Különösen megragadott engem az a példája, amelyet elmond egy fiatal magyar 56-os emigránssal való beszélgetésére alapozva. Megtudta ebből az elbeszélésből, hogy amikor Sztálin meghalt, bejelentették, hogy azokat a zsidó orvosokat, akiket a Sztálin és vezetőtársai elleni összeesküvés vádjával letartóztattak és akiknek a feje – ahogy mondani szokták – szinte már a kosárban volt, kiengedték, és visszavonták a Lenin-rendet attól a fiatal orvosnőtől, aki – állítólag – leleplezte őket. Akkor ez a fiatal emigráns felhívta idősebb rokonát,

barátját, az Önök által is ismert Gimes Miklóst, és arról kezdtek beszélni, hogy ez mit jelent és mi következik ebből. Elkezdtek visszafelé következtetni, és Polányi Mihály ezt rögtön beilleszti a megismerés filozófiájába, ismeretelméletének a rendszerébe. Nagyon érdekes következtetést von le abból, hogy egy fanatikus hit egy visszafelé gondolkodással hogyan tud ismét racionális gondolkodássá átalakulni. De ezt nem én szeretném elmondani, hanem felkérem azt az akkori fiatalembert, aki Polányi Mihálynak ezt a történetet elmondta és aki azon kevesek közé tartozik sorainkban, aki Polányit személyesen is ismerte, Kende Péter barátomat, hogy mondaná el ennek a történetnek a körülményeit és azt, hogyan ismerte Polányi Mihályt az 50-es, 60-as években.

Kende Péter:

Hölgyeim és Uraim! Egy kicsit váratlanul ér ez a felkérés, mert azt mondták, hogy a díszelnökségben kell ülnöm, de nem tudtam, hogy ezzel megszólalási kötelezettség is járni fog. Valószínűleg ebben a teremben valóban én vagyok az egyetlen, aki személyesen is ismertem Polányi Mihályt, akinek tanítványa voltam pár évig, és ennél fogva valóban személyes emlékeim fűződnek hozzá. Az is igaz, hogy ez a megismerkedés nem független az 56-os magyar forradalomtól és az azt megelőző ébredési korszaktól, amennyiben a külföldre szakadt magyar intellektueleknek az első segítséget pontosan az a Congress for Cultural Freedom nyújtotta, amelynek Polányi Mihály nemcsak tagja, hanem tulajdonképpen a lelke volt, az egyik legfontosabb mozgató szelleme. Én azonban Polányi Mihállyal máskülönben is összeismerkedtem volna, merthogy ő apámnak a legjobb barátja volt, és én ezt a kapcsolatot apámtól örököltem. A mi beszélgetéseink sok éven át folytak és nagyon érdekesek voltak, de ezzel semmiképpen nem szeretném az idejüket elvenni. Az igaz, hogy Polányi Mihály, aki ebben az időben a legelvontabb ismeretelméleti kérdésekkel foglalkozott, nagyon intenzíven érdeklődött az iránt a szellemi átalakulási folyamat iránt, amely Magyarországon az 50-es évek közepén lezajlott és amely voltaképpen a forradalmaknak azt a 20. századi hullámát tette kétségessé, amelyből a szovjet rendszer kinőtt és amelynek Polányi Mihály végig kritikusa volt, mert hiszen ő ezt a rendszert minden szempontból, közgazdaságilag is egy abszurd rendszernek tekintette, egy olyan rendszernek, amely semmiképpen nem képes működni, legalábbis úgy, ahogy az elvei előírják. Ezekből fakadtak ezek a beszélgetések, amelyek később sokkal szakmaibbá váltak, merthogy a doktori disszertációmát eleinte az ő irányítása és felügyelete alatt készítettem, azután később Franciaországban védtem meg. Akkor már a kapcsolatunk egy kicsit meglazult. Nem akarok erről többet beszélni, mert ebben a körben én már egyszer elmondtam személyes benyomásaimat. Nem szeretném ezt megismételni, úgy gondolom, hogy az idő sürget, de jól esik nekem, hogy most 2001-ben, több mint 40 évvel azután, hogy Polányival nekem a legintenzívebb kapcsolataim voltak, itt